

SORSKÉRDÉSEK

Ötven éve tértek haza a bukovinai székelyek

Halász Péter:

Minket anyánk – megátkozott?¹

Tisztelt ünneplő közönség!

A népek, népcsoportok eredete, születésük, keletkezésük időpontja rendszerint az idők homályába vész, nemhogy napra, de még esztendőre, sokszor pedig évszázadra sem lehet pontosan meghatározni, mikortól is számíthatjuk létezésüket. És ez így is van rendjén, hiszen egy-egy etnikai csoport nem máról holnapra születik, hosszú éveken, évszázadokon át alakítják, formálják az idő fazekaskorongján a történelem csöppet sem gyöngéd, sokszor nagyon is goromba ujjai, amíg olyanná válik, amilyenek végül is ismerjük. A moldvai csángókat például 7-800 éve, vagy még régebb ideje, a székelységet pedig talán már másfél évezrede formálja, alakítja, gyúrja a történelem nagy fazekasmestere. Hozzájuk adott valahonnan ezt-azt, olykor jócskán el is vett belőlük, s ki merné azt mondani, hogy a székelyek, a csángók vagy akármelyik népcsoportunk elkészült, s most már ilyen is marad az idők végezetéig.

Talán csak két olyan népcsoportunk van, amelynek nemhogy esztendőre, de még napra, esetleg órára és percre is ismerhetjük születésének pillanatát. A hajdúkról és a bukovinai székelyekről van szó. Hajdúk ugyan korábban is voltak, de mint közösséget, népcsoportot 1605. december 12-e óta számíthatjuk, amikor Bocskai István Korponán aláírta kiváltságlevelüket.

A hajdúk egy fejedelem kegyének fényében születtek. A bukovinai székelyek születésének napját azonban nem kiváltságlevelével, hanem ágyúszó tette emlékezetessé, mégpedig olyan ágyúszava, amivel őket lötték. 1764. január 7-ének hajnalán, a Madéfalván összegyűlt székelyek békés gyűlését vérfürdővé változtató császári zsarnokság ágyútüzeiben született ez a népcsoport, s ahogy születését vér és szenvedés kísérte, úgy egész, immár 227 esztendő életükben is mérhetetlenül sok bánat, könny, keserűség volt osztályrészük. Minket anyánk megátkozott... énekelte a bukovinai székely asszony gyermekének, így készítvén fel őt az életre.

Én azonban nem erről az átokról, nem is csak a szenvedésekről akarok beszélni ezen az ünnepi napon, az átok alóli részleges felszabadulás 50. évfordulóján. Hanem arról, hogy a bukovinai székelységnek nemcsak egy születésnapja van, a madéfalvi, hanem *három*.

1941-ben megszűnt számkivetettségük s visszatérhettek az elhagyott hazába, bácskai székely lett belőlük. Ám az öröm és boldogság csak három esztendeig tartott, s újabb, talán a madéfalvinál is nagyobb veszedelem szakadt rájuk: a világháború frontja és a bosszúra szomjas szerb partizánok üldözése. Újabb földönfutás lett a részük, s ha nem egy ilyen viharedezett, szenvedéshez szokott és minden bajban összefogó népről van szó, a világháború örült forgatagában talán örökre eltűnnek a történelem színpadáról. Ám nekik ismét sikerült megmaradniuk, s bár a történelem azóta sem volt különösebben kegyes hozzájuk, immár a többi magyarral együtt verte őket a sors.

Minket anyánk... megátkozott?

Talán igen, de a bukovinai székelyeknek újra és újra sikerült felszabadulniuk az átok alól. Háromszor születtek meg: 1764-ben, 1941-ben és 1945-ben, amikor Bodor György letelepítette őket a Völgység szelíd lankái között.

¹Elhangzott 1991. május 9-én, a Magyar Honvédség Művelődési Házában.

Ne tekintsük tehát a bukovinai székelyeket átok alatt élő népnek, még ha ők maguk így is énekelnek keserveikben. Mert bár az egyes emberek, az egyes családok szenvedése semmivel sem mérhető, a bukovinai székelyek többszörös menekülése, sorozatos földönfutása tulajdonképpen diadalmenet volt, mint a kereszt útját járó Krisztusé, aki a szenvedés lépteivel halad a feltámadás és az üdvözülés felé.

Mert mi lett volna a Bukovinába menekült székelyek sorsa, ha Madéfalván nem szólalnak meg az osztrák ágyúk, s nem menekülnek el szülőföldjükről? Ott élnek ma Románia kellős közepén, gazdaságilag tönkretéve, nemzetiségükben veszélyeztetve, sorsukban elbizonytalanodva, s a lelkük mélyén azt fontolgatják, hogy talán el kellene hagyni őseik földjét, el a számukra oly kedves havasokat, borvizes fenyveseket, templomaik harangzúgását és őseik sírját.

Mi lett volna velük, ha nem hagyják el 1941-ben Bukovinát, amiért oly sokat fáj az ott születettek szíve? Ma a moldvai csángók megalázott, keserves sorsa lenne osztályrészük, iskoláikat megszüntetik, templomaikból száműzik a magyar szót, s fizetett bérecek brosrájkban azt bizonygatnák, hogy Andrásfalva, Hadikfalva, Istensegits, Józseffalva és Fogadjisten vagyis Maneuți, Dornești, Ţibeni, Vorniceni és Jacubești lakossága tulajdonképpen nem is magyar, hanem őseredeti román, akik a magyar nacionalizmus elől menekültek Erdélyből Bukovinába.

És mi lett volna a sorsuk, ha 1944-ben Bácskában maradnak? Akik túléltek volna a „meleg napok” vérengzéseit, részben vendégmunkásként szóródtak volna szét a világban, részben pedig ott szorongának a polgárháború küszöbére sodródott Jugoszlávia többi szerencsétlen magyarja között.

Minket anyánk – megátkozott? Hát átok alatt van az a nép, amelyik két évszázad alatt négyyszer tud kibújni a történelem halálos öleléséből?

Tisztelt ünneplő közönség!

1764. január 6-a nemcsak a bukovinai székely népcsoport születésének dátuma, hanem a székelység egyik nagy szétszórásának kezdetét is jelenti. A Moldvába bujdosóknak csak egy része települt föl az 1780-as években Bukovinába, nagy részük ott maradt Moldvában, gyarapítva a XIII. századtól, vagy talán még azelőttől ott élő magyarok számát. Pusztina, Lészped, Lábnyik, Frumósza és még számos csángó falu a Madéfalváról elfutottakból alakult, s e zarátközlés nélkül ma sokkal kevesebb magyar szót lehetne Moldvában hallani.

De a madéfalvi ágyúszó indította el azt a folyamatot is, amelynek nyomán a XVIII. század vége felé elkezdett benépesülni a Tatros folyó felső vidéke és megszületett a gyimesi csángó népcsoport, a legmagasabb tengerszint feletti magasságban élő magyar etnikum. Havasokkal, habos hegyi patakokkal, fenyvesekkel ékes, balladás, keserves világuk nélkül sokkal szegényebb lenne a hagyományos magyar népi műveltség sokszínű szötte.

De ne feledkezzünk meg a múlt század nyolcvanas éveiben az Al-Duna vidékére, Nándorfehérvár mellé került, nehéz életű székely népcsoportról sem, akik bérces bukovinai hazájukat cserélték föl az Al-Duna akkor még mocsaras, maláriás, posványos kanyarulataira, mely vidék többek között éppen az ő kemény munkájuk nyomán vált termővé és lakhatóvá.

És ott vannak a többiek, a Dévára, Erdőszentgyörgyre, Magyarremegyére, Sepsiszentgyörgyre s Erdély más vidékeire került bukovinai csoportok, s messzibb: akiket Brazíliába, Kanadába vetett a sors.

A székelység tehát, amelynek testét a madéfalvi ágyútűz megrongálta, a csonka törzsből számos új ágat hajtott, erős sarjakat nevelt. S most, amikor összegyűltünk, hogy négy napon keresztül ünnepélyes és tudományos alkalmakon emlékezzünk a Madéfalván szétszóróttak sorsára, föl kell tennünk magunknak a kérdést, hogy milyen tanulsággal szolgál az egész magyarság számára a székelységnek vérrel és könnyel öntözött, kálváriás útja? Mire tanít bennünket a bukovinai, az al-dunai, a moldvai, a gyimesi székelyek és csángók történelme?

Mindenekelőtt *arra tanít*, hogy a magyarság nehéz, sorsfordító történelmi pillanataiban senki másra nem számíthat, csak saját magára, az egymást vállvetve segítő, egymás kezét fogó, saját kenyerüket, házukat megosztó közösségbeliekre.

Arra tanít, hogy egyetlen népcsoport sem élhet meg kisebbségként, idegen világban, ha nem ragaszkodik körömszakadtáig a hagyományaihoz, dalaihoz, táncaihoz, szokásaihoz, nyelvéhez, vallásához. Mert ahogy ők őrzik a hagyományt, úgy őrzi a hagyomány őket.

Arra tanít, hogy az összefogás, az egymással való közösségvállalás sohasem mehet és nem is megy más népek, népcsoportok rovására, s ebben csak azok látnak ellenségeskedést, akik emiatt nem tudják keresztülvinni ellenséges szándékaikat.

Arra tanít, hogy nemzeti, nemzetiségi identitástudat nélkül nincs megmaradás. A szabad székelyek pontosan tudták, hogy milyen a szabad székely, s nem akartak sem jobbágyok lenni, sem osztrákok, sem románok, sem zsidók. Tudták, hogy milyen a székely ház, milyen a székely kapu, milyen a székely rokolya és harisnya, milyen a székely beszéd, milyen a székely tánc és milyen a dal. Világos volt tehát előttük, hogy mivel kell azonosságot vállalniuk és mivel nem. Sorsuk és megmaradásuk arra tanít tehát, hogy merjünk és akarjunk azonosak lenni önmagunkkal.

És végül *arra tanít*: a székelyeknek is szükségük volt arra, hogy közösségi, összetartozási érzésüket időről időre megvallják, megerősítsék. Ilyen alkalom hosszú ideje a csíksomlyói búcsú, a katolikus székelység nagy győzelmére való emlékezés, ahová Moldvából, Gyimesből, Bukovinából és a Székelyföld minden sarkából összejönnek a népek, s nemcsak katolikus hitük, de magyarságuk megtartásához is erőt merítenek hazánk patrónusának, Szűz Máriának sugariban.

Legyen ez a ma kezdődő ünnepségsorozat is ilyen erőt és hitet adó, székelységünkben, magyarságunkban megerősítő, nemes és fölemelő alkalom.

Dr. Zachar József ünnepi beszéde Hadik András szobrának koszorúzásánál

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves székely és nem székely honfitársaim!

Nemzeti történelmünk egyik legnagyobb hadvezérének szobra előtt tisztelgünk. Az 1711. október 16-án Esztergomban született és 1790. március 12-én Futakon elhunyt Hadik András haditetteivel oly fényesen írta be nevét a magyar és az egyetemes európai történelembe, hogy az nem hálványult az elmúlt két évszázad alatt sem. Máig közismert, hogy hat háború huszonnegy hadjáratában forgatta szablyáját, és háborús sikerei eredményeként emelkedett köznemesből grófi méltóságra, lépett elő rendfokozatonként kornétásból tábornaggyá és töltött be számos beosztást huszárszázad-kiképzőtől a Császári-királyi Udvari Haditanács elnökének méltóságáig. Legjelentősebb haditette máig a katonai akadémiák tananyagát képezi, és legalább tényként, nem katonák számára is feledhetetlen, hogy a hétéves, más néven harmadik sziléziai háború során, éppen 46. születésnapján, 1757. október 16-án elfoglalta és megarcolta Berlint. Tegyük hozzá: válogatott szerény számú köteléssel, az ellenséget megtévesztette, több tiszteres ellenséges erőket megkerülve, messze az ellenség mélységében vállalkozott erre a magyaros bravúrra. Más, a franciákkal, törökökkel, poroszokkal vívott haditette is elevenen tovább él a hadtörténelmi művek lapjain és a hadtörténelem iránt érdeklődők emlékezetében. Hadik András, a csaknem 80 évesen is hadba szállt hadvezér tehát napjainkig jól ismert személyiség.

Itt és most azonban elsődlegesen nem a kiváló katonáról, hanem Hadik Andrásról, az emberről illik szót ejtenünk, hiszen a bukovinai székelyek letelepítőjére emlékezünk.

Idézzük fel, hogy a Túróc vármegyei eredetű, a törökellenes harcokban nemességre emelt család számos katonát adott a hazának a korábbi évtizedekben, így hősünk nagyatyja és atyja is a fegyveres szolgálatot választotta, sőt, előbbi életét áldozta az oszmánok ellen, utóbbi pedig belerokkant a szolgálatba. Az ifjú Hadik András kezdetben mégsem a hadi pályára indult, tudatosan és buzgón a jezsuita szerzetesi életútra készült. Csak a halálos ágyán sikerült édesatyjának eltérítenie a szándékától, hogy egyetlen fiúként végül is továbbvigye a családot és a hagyományos huszárszolgálatot vállalja. Önvallozásában azonban az 1732-es pályamódosítással kapcsolatosan így emlékezett vissza: „Amikor katonai szolgálatomat megkezdtem, szilárdan elhatároztam, hogy Istennek tetsző, keresztényi életmódot folytatok, sohasem hagyom abba a szívem mélyéből szeretett tudományok művelését, és igyekszem magam a katonai mesterség gyakorlásában, amennyire csak lehet, kitüntetni.”

Az érett ifjú tehát nem a közismert zsoldos kalandor életmódjára vállalkozott. Fegyver alatt is az kívánt maradni, akinek reverenciában készült. Egyenes egyénisége lehetővé tette a